

Bernhard Schlink

De thuiskomst

Vertaling
W. Hansen

Cossee
Amsterdam

DEEL EEN

I

In mijn jeugd was ik elke vakantie bij mijn grootouders in Zwitserland. Mijn moeder bracht me naar het station en zette me op de trein, en als ik geluk had kon ik blijven zitten tot ik na een reis van zes uur arriveerde op het station waar mijn opa me stond op te wachten. Als ik pech had, moest ik bij de grens overstappen. Op een keer zat ik huilend in de verkeerde trein, tot een vriendelijke conducteur mijn tranen droogde en me na een paar stations op een andere trein zette en me toevertrouwde aan de volgende conducteur, die me op dezelfde wijze aan de daaropvolgende doorgaf, zodat ik door een estafetteploeg van conducteurs naar het einddoel werd gebracht.

Ik genoot van die treinreizen: de voorbijtrekkende landschappen en plaatsen, de geborgenheid van de coupé, mijn zelfstandigheid. Ik beschikte over kaartje en paspoort, proviand en lectuur, ik had verder niemand nodig en hoefde me door niemand iets te laten gezeggen. In de Zwitserse treinen miste ik de coupés. Daar stond tegenover dat ik altijd aan het raam of aan het gangpad zat en niet hoefde te vrezen in het midden ingeklemd te raken. Bovendien was het lichte hout van de Zwitserse stoelen chiquer dan het

Duitse roodbruine plastic, zoals ook de grijze wagons, het drietalige opschrift 'SBB – CFF – FFS' en het wapen met het witte kruis in het rode vlak eleganter waren dan het vuilgroene opschrift 'DB'. Ik ging er prat op een halve Zwitser te zijn, ook al waren de sjofele Duitse treinen me vertrouwder, evenals de sjofele Duitse stad waar mijn moeder en ik woonden, en de sjofele Duitse mensen in onze omgeving in wier buurt we leefden.

Het station in de grote stad aan het meer waar ik moest uitstappen, was een kopstation. Ik hoefde alleen maar het perron af te lopen en kon mijn opa niet over het hoofd zien: groot en sterk, donkere ogen, ruige witte snor en kaal hoofd, een licht linnen jasje, strohoed en wandelstok. Hij straalde vertrouwen uit. Hij is voor mij altijd groot gebleven, ook toen ik boven hem uittorende, en altijd sterk, ook toen hij een stok nodig had. Zelfs toen ik al student was, pakte hij me onder het lopen af en toe bij de hand. Het maakte me verlegen, maar pijnlijk vond ik het niet.

Mijn grootouders woonden een paar plaatsen verderop aan het meer, en als het mooi weer was namen mijn opa en ik niet de trein, maar de boot. Het meest hield ik van de grote oude raderboot, waar je in het midden de vettig glanzende bronzen en stalen stangen en zuigers van de machine aan het werk zag. De boot had verschillende dekken, open en gesloten. Wij stonden op het voorste open dek, zogen de wind in, en zagen op de oever stadjes opduiken en verdwijnen, meeuwen om de boot krijsen, zeilboten op het meer met hun bolle zeilen pronken en waterskiërs hun kunststukjes uitvoeren. Soms zagen we achter de bergen de Alpen, en opa noemde de namen van de toppen. Ik vond het elke keer weer een wonder dat de lichtstraat die de zon op het water wierp, rustig fonkelend in het midden en chaotisch versplinterend

aan de randen, meeliiep met de boot. Ik ben er zeker van dat opa me toen al heeft uitgelegd dat dit optisch klopt. Maar ik vind het ook nu nog telkens een wonder. De lichtstraat begint altijd waar ik juist op dat moment ben.

2

Toen ik acht jaar oud was, had mijn moeder in de zomer geen geld om mijn treinkaartje te betalen. Hoe ze hem op het spoor is gekomen weet ik niet, maar ze vond een internationale vrachtwagenchauffeur, die me tot aan de grens zou meenemen en me daar zou afleveren aan een andere vrachtwagenchauffeur, die me bij mijn grootouders zou afzetten.

Trefpunt was het goederenstation. Mijn moeder moest werken en kon niet blijven; ze liet me met mijn koffer bij de ingang achter en drukte me op het hart geen vin te verroeren. Ik keek angstig naar elke me tegemoetkomende vrachtauto, en opgelucht en teleurgesteld naar elke voorbijrijdende. Ze reikten hoger, dreunden harder en stonken zwarter dan ik altijd had gedacht. Het waren bakbeesten.

Ik weet niet hoe lang ik daar heb staan wachten. Ik had nog geen horloge. Na een poosje ging ik op mijn koffer zitten en sprong een paar keer overeind, zodra een vrachtwagen langzamer leek te gaan rijden en te stoppen. Ten slotte hield er een stil, de chauffeur tilde mij en mijn koffer in de chauffeurscabine, en de bijrijder legde me in het hoge bed achter de zitplaatsen. Ik moest mijn mond houden, mocht mijn hoofd niet boven de rand van het bed uitsteken en kreeg de opdracht te gaan slapen. Het was nog licht, maar ook toen het donker werd kon ik de slaap niet vatten. In het begin draaiden chauffeur en bijrijder zich nog weleens om en be-

7

gonnen te vloeken als mijn hoofd boven de rand van het bed uitkwam. Daarna vergaten ze me en ik keek naar buiten.

Mijn gezichtsveld was klein, maar ik kon door het zijraam naast de bestuurder de zon zien ondergaan. Van het gesprek tussen chauffeur en bestuurder kon ik niet veel volgen; het ging over Amerikanen, Fransen, leveringen en betalingen. Ik was bijna in slaap gewiegd door het monotone gebons, de gelijkmatige, gedempte schokken waarmee de vrachtwagen reed over de grote platen waaruit het wegdek van een autosnelweg in die dagen bestond. Maar er kwam weldra een eind aan de snelweg, en we reden over slechte, bergachtige wegen, waar de chauffeur de kuilen niet kon ontwijken en voortdurend moest schakelen. Het was een onrustige rit door de nacht.

Telkens weer stopte de vrachtauto, doken gezichten voor de zijraampjes op, stapten chauffeur en bestuurder uit, openden de laaddeur en verschoven en stapelden dingen op de vloer. Soms was de halteplaats een fabriek of opslagruimte met felle lampen en luide stemmen, dan weer een donker tankstation, een parkeerplaats of een veldweg. Misschien combineerden chauffeur en bestuurder de uitvoering van hun opdracht met het afwikkelen van een eigen handeltje, smokkel of heling, en hadden daardoor meer tijd nodig dan voorzien.

In elk geval kwamen we te laat bij de grens, de andere vrachtwagen was al weg en ik zat een paar uur lang in de ochtendschemering op een plek in een stad waarvan ik de naam niet meer weet. Rondom het plein stonden een kerk, een paar nieuwe huizen en wat huizen zonder daken en glas in de ramen. Toen de zon opkwam verschenen mensen die een markt opbouwden; ze voerden zakken, kisten en manden aan op grote, platte, tweewielige karren die ze tus-

sen de dissels met een touw over hun schouders voorttrokken. Ik was de hele nacht bang geweest voor de trucker en zijn collega, voor een overval door piraten, voor een ongeluk en voor de mogelijkheid dat ik naar de wc moest. Nu was ik niet alleen bang dat ik opgemerkt zou worden door iemand die met mij kon doen wat hij wilde, maar ook dat ik juist helemaal niet opgemerkt zou worden en niemand zich om mij zou bekommeren.

Toen het zo warm werd dat ik me onaangenaam begon te voelen op de bank die in de volle zon stond, maar die ik niet durfde te verlaten, stopte een auto met een open kap aan de kant van de weg. De chauffeur bleef zitten, de bijrijdster stapte uit, zette mijn koffer in de kofferruimte en wees me een plaats op de achterbank. Of het nu de grote auto was, de opvallende kleren van de chauffeur en de bijrijdster, hun zelfbewuste en onbekommerde gedrag, of het feit dat ze, toen we eenmaal de Zwitserse grens waren gepasseerd, het eerste ijsje van mijn leven voor me kochten – nog lang nadien heb ik, telkens als ik over rijke mensen hoorde praten of over hen las, aan hen moeten denken. Waren het smokkelaars of helers, net als die vrachtwagenchauffeurs? Ook bij hen voelde ik me niet op mijn gemak, hoewel ze beiden nog jong waren en me op een vriendelijke manier als hun kleine broertje behandelden en me op tijd voor het middageten bij mijn grootouders afzetten.

3

Het huis waar mijn grootouders woonden, was gebouwd door een architect die veel van de wereld had gezien. Een ver uitstekend dak, gestut door kunstzinnig gehouwen

schoorbalken, een machtige erker op de eerste en een met waterspuwers versierd balkon op de tweede verdieping, stenen rondboogramen – het huis was koloniaal buitenverblijf, Spaanse burcht en romaans klooster ineens. Maar het paste wel allemaal bij elkaar.

Bovendien werd het bijeengehouden door de tuin: links twee hoge dennen, rechts een grote appelboom, voor het huis een oude, dichte bukshaag, en de rechtermuur van het huis begroeid met wilde druif. De tuin was groot; tussen straat en woning lag een weiland, rechts van het huis waren groentebedden, tomaten- en bonenplanten, frambozen- en rodebessenstruiken, een stel dicht opeenstaande braamstruiken en een composthoop, links een breed pad met kiezelsteen, dat naar de achterzijde van het huis leidde, naar de ingang met de hortensiaheesters aan beide kanten. Het grind knarste onder je voeten, en tegen de tijd dat opa en ik voor de ingang stonden, had oma ons al horen aankomen en opende de deur.

Het knarsende grind, de zoemende bijen, het geluid van de hak of de hark in de tuin – sinds de zomers bij mijn grootouders zijn het zomerklanken. Zoals de bittere geur van de buks en de rottende geur van de compost zomergeuren zijn. Zoals de stilte van de vroege namiddag, wanneer je geen kind hoort schreeuwen, geen hond hoort blaffen en de wind niet hoort waaien, zomerstilte is. In de straat waaraan mijn moeder en ik woonden, was het altijd druk; als de tram of een vrachtwagen voorbijreed, rinkelden de ruiten, en als bij het afbreken of opbouwen van de kapotgebombardeerde huizen in de buurt de machines bezig waren, trilden de vloeren. Bij mijn grootouders was nauwelijks verkeer, niet voor het huis en niet in het dorp. Als er paard en wagen langsreed, liet opa me emmer en schop halen en we volg-

den dan in alle rust de wagen en verzamelden paardenvijgen voor de composthoop.

In het dorp was een stationnetje, een aanlegplaats voor boten, er waren een paar winkels en twee of drie restaurants, waaronder een alcoholvrije, waar mijn grootouders soms met mij het middagmaal gebruikten. Om de dag ging opa inkopen doen en maakte zijn rondje langs de zuivelwinkel, de bakkerij en de levensmiddelenzaak van de coöperatie, en af en toe ging hij langs bij de apotheek en de schoenmakerij. Hij droeg zijn licht linnen jasje en een even lichte linnen pet, in de zak van zijn colbert had hij een boekje dat oma met naald en draad in elkaar had gezet van onbeschreven papier dat ze toevallig in handen had gekregen, en waarin ze de boodschappen schreef; met de ene hand hield hij zijn stok vast en aan zijn andere hand mij. Ik droeg de oude leren boodschappentas, die nooit zo vol was dat het me moeite kostte hem te dragen, omdat we om de dag boodschappen deden.

Ging mijn opa boodschappen met me doen om me een verzetje te bezorgen? Ik was gek op die tochtjes: het aroma van Appenzeller en gruyère in de zuivelwinkel, de geur van vers brood in de bakkerij, de levensmiddelenzaak vol artikelen. Het was allemaal zoveel mooier dan het winkeltje waar mijn moeder me altijd naartoe stuurde, omdat ze er op de pof kon kopen.

Na de inkopen liepen we naar het meer, gaven de zwannen en eenden oud brood en keken naar de schepen die voorbijvoeren, aanlegden of vertrokken. Ook daar was het rustig. De golven klotsten zachtjes tegen de kademuur – ook een zomers geluid.

Dan waren er nog de geluiden van de avond en de nacht. Ik mocht opblijven tot de merel had gezongen. Als ik in bed

lag, hoorde ik geen enkele auto en geen enkele stem; ik hoorde de klok van de kerktoren slaan en ergens tussen het huis en het meer om het halve uur de trein voorbijrijden. Eerst gaf het ene langs het meer gelegen station aan het verderliggende station met een bel het sein dat de trein vertrok, enkele minuten later kwam de trein langs, en weer enkele minuten later gaf het andere station het signaal voor het vertrek van de trein. Dat laatste station lag verder weg; ik kon het tweede belsignaal slechts zwakjes horen. Een halfuur later herhaalden de geluiden zich in omgekeerde richting. Kort na middernacht reed de laatste trein voorbij. Daarna ruiste misschien nog de wind in de bomen of de regen op het kiezel. Voor de rest was het doodstil.

4

Als ik in bed lag hoorde ik nooit voetstappen op het grind. Mijn grootouders gingen 's avonds nooit uit en ontvingen ook geen bezoek. Pas na enkele zomers kreeg ik in de gaten dat ze 's avonds werkten.

Aanvankelijk had ik er nooit over nagedacht waarvan ze leefden. Ik begreep wel dat ze hun geld niet verdienden zoals mijn moeder, die 's ochtends het huis verliet en laat in de middag terugkwam. Ik begreep ook wel dat veel van wat er op tafel kwam uit eigen tuin afkomstig was. Ik wist zelfs al wel wat 'pensioen' betekende, maar ik hoorde mijn grootouders nooit klagen zoals ik oude mensen thuis in de winkels of in onze gemeenschappelijke hal hoorde klagen over hun pensioen, en ik zag ze daarom ook niet als pensioentrekkers. Ik maakte me helemaal geen voorstelling van hun financiële situatie.